

...คู่มือ...

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศึกษากาชุมชน
กรมการพัฒนากชุมชน
กระทรวงมหาดไทย

คู่มือ...ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กุมภาพันธ์ 2551

จำนวนพิมพ์ : 2,500 เล่ม

จำนวน 80 หน้า

จัดพิมพ์โดย บริษัท สุภัชณีญ์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด
โทร. 085-8458468

มติคณะรัฐมนตรี “ระเบียบวาระแห่งชุมชน”

คณะรัฐมนตรี มีมติ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 เห็นชอบการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ และให้ทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทร่วมเป็นภาคีและให้การสนับสนุนการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระแห่งชุมชน” เพื่อสร้างกระแสให้ชุมชนตื่นตัวเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน อย่างจริงจัง เพื่อให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของชุมชนและร่วมกันพัฒนาชุมชนแบบบูรณาการ โดยดำเนินการดังนี้

1. สร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน
 - สร้างกลไกภาครัฐ
 - การบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างกระแส “ระเบียบวาระแห่งชุมชน”
3. สร้างความรู้ความเข้าใจ
4. ปฏิบัติการขับเคลื่อน “ระเบียบวาระชุมชน” โดยทีมปฏิบัติระดับ จังหวัด/อำเภอ/ตำบล/หมู่บ้าน ดังนี้
 - จัดทำแผนชุมชน ตามแนวคิด 4 พ
 - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของชุมชน
 - ขับเคลื่อนและขยายผลปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - แนวคิด 4 ฐานการเรียนรู้
 - ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชน
 - สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน
 - ประเมินผลสัมฤทธิ์ โดยประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

คำนำ

คู่มือการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและให้แนวทางในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

กรมการพัฒนาชุมชน หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะ เป็นแนวทางเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้ที่มีอยู่ และสามารถผลักดันศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้บรรลุ เป้าหมายสูงสุด

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
กุมภาพันธ์ 2551

สารบัญ

หน้า

คำนำ	1
สารบัญ	3
บทนำ	7
บทที่ 1 การเรียนรู้ : ความสำคัญและความหมาย	11
- ความสำคัญของการเรียนรู้	12
- ความหมายของการเรียนรู้	14
- แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้	16
- แนวคิดทฤษฎีเบื้องหลังการส่งเสริมการเรียนรู้ ของชุมชน	19
- ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้/ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	23
บทที่ 2 ศูนย์เรียนรู้ชุมชน	29
- ความหมายศูนย์เรียนรู้ชุมชน	30
- หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	31
- ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน	31
- องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชน	32
- รูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนในปัจจุบัน	35

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 3 แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน	39
- พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน	40
- พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้	41
- พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน	42
- พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน	44
- แนวทางการดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุน	47
บทส่งท้าย	50
บรรณานุกรม	62
ภาคผนวก	63
ความคิดของอริบตีเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ชุมชน	64
ตัวอย่างศูนย์เรียนรู้ชุมชน	67
- ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า จังหวัดอ่างทอง	68

สารบัญภาพ

	หน้า
- รูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชน	56
- กระบวนการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ชุมชน	57
- แนวทางสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน	58
- บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน	59
- แผนงานโครงการ การส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน	60
- Model ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในอนาคต	61

บทนำ

ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ต้องกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันคิด ตัดสินใจกำหนดอนาคตของชุมชน และรับผิดชอบการดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนดร่วมกัน ทั้งนี้ ในการคิด ตัดสินใจ และทำงานร่วมกันของคนในชุมชนจะเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม บังเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ประชาชนจำเป็นต้องมีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เพียงพอ

ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ก็คือ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม ศักยภาพ สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ระดับคุณภาพชีวิต ระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน ปัญหาในการประกอบอาชีพ ปัญหาสังคม ฯลฯ รวมทั้งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางบวกและทางลบ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เหล่านี้ เคยส่งต่อถึงกันจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งผ่านครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางสังคม เมื่อเกิดระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการขึ้น โรงเรียนก็เข้ามาทำหน้าที่แทนครอบครัว ชุมชนและสถาบันทางสังคม จนกระทั่งนำไปสู่ความเข้าใจว่า โรงเรียน คือ ระบบการสร้างความรู้แก่คนแต่เพียงระบบเดียวและการเรียนก็มีความหมายอย่างแคบว่า คือ การไปโรงเรียน ปัจจุบันต่างก็วิพากษ์วิจารณ์ว่า ระบบการศึกษาแบบโรงเรียนไม่ประสบความสำเร็จในการส่งต่อความรู้ที่จะช่วย

เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แม้แต่ความรู้ในระบบโรงเรียนก็ยัง ไม่เพียงพอต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ทั้งไม่สอดคล้อง กับปัญหาและชีวิตจริงของชุมชน

ชุมชนหลายแห่งหันมาปฏิบัติกรับรู้ แลกเปลี่ยน และส่งต่อ ข้อมูลข่าวสารความรู้ระหว่างผู้คนในชุมชน และพากันให้ความหมาย กับเรื่องของ **“ความรู้”** และ **“การศึกษา”** อย่างกว้าง ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ ในชีวิตและวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับ **“การเรียนรู้”** มากกว่า **“การศึกษา”** ซึ่งส่งเสริมให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีได้ มีเป้าหมายในการสนับสนุนบุคคลเป็นรายบุคคลเท่านั้น หากแต่ เพื่อพัฒนาชุมชนและเพื่อการแก้ปัญหาของส่วนรวมด้วย ความรู้ ของชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน จึงควรทำให้เป็นความรู้สาธารณะที่มี ฐานการเรียนรู้ อยู่บนฐานของการดำเนินชีวิต หรือการเอาปัญหาเป็น ตัวตั้งและเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม และ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เน้นการแบ่งปันเอื้อเพื่อและการ อยู่ร่วมกัน เป็นความรู้ที่กำกับด้วยมุมมองทางหลักคำสอนทาง ศาสนา อาทิ ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ที่เคารพธรรมชาติและ สิ่งมีชีวิตอื่น ความรู้ด้านสัจจะสะสมการออมทรัพย์ ที่เน้นความมั่นคง ของชีวิตส่วนรวม เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันมีการสืบทอดผ่านปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และชุมชนหลายแห่งที่มีการรวบรวม องค์ความรู้ จัดระบบแบบแผนและมีกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ เหล่านี้กันอยู่ทั่วประเทศ รวมถึงการร่วมมือข้ามชุมชน ข้าม ภูมิภาค เกิดเป็นเครือข่ายของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่าง กว้างขวาง จนกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนรู้ที่หมายถึง การเรียนรู้เพื่อ

การพัฒนาปัจเจกและชุมชน เป็นการเรียนรู้ความจริงเพื่อพัฒนา ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ และ จิตวิญญาณ เป็นการเรียนรู้ ที่แก้ทุกข์และแก้จนได้ การเรียนรู้ของชุมชนจึงควรเป็นทางหนึ่ง ของการพัฒนาศักยภาพในการคิด ตัดสินใจของคนในชุมชน

การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนจำเป็นต่อการสร้างความ เข้มแข็งของพลังชุมชน มันเป็นตัวขับเคลื่อนความเป็นชุมชนด้วย พลังของประชาชนให้กับการพัฒนาชุมชนที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของ การสร้างชุมชนเป็นเรื่องการเร่งให้เกิดการเรียนรู้ลักษณะนี้เร็วขึ้น และการทำให้การเรียนรู้ของประชาชนดำเนินต่อเนื่องไปนับปี ขึ้นอยู่ กับกระบวนการในการพิจารณาผลที่ต้องเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน มากกว่าการใช้วิธีการวัดผลทั่วไปที่สอดแทรกการเรียนรู้ของ ประชาชน กล่าวได้ว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ต้องเป็น **“ชุมชนแห่ง การเรียนรู้”**

การเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนทำการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันในเรื่อง ส่วนรวมของชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมของชุมชน ในกระบวนการวิเคราะห์ชุมชน การกำหนดปัญหา และขอบเขต ที่ต้องการแก้ไข การตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือขั้นตอนการ ดำเนินงาน การค้นหาวิธีการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ และ การติดตามและประเมินความสำเร็จของการทำงาน สิ่งที่คน ในชุมชน เข้มแข็งเรียนรู้นั้น ไม่ใช่ความรู้ที่มาจากนอกชุมชน เช่น ความรู้ที่ มาจากระบบโรงเรียน หากเป็นความรู้ที่มาจากความเป็นจริงที่เกิดจาก เรื่องราวของชุมชนของตนเอง เป็นการเรียนรู้ในศักยภาพของตน

ของครอบครัว และของชุมชน กล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า เป็นการเรียนรู้ สติทริหน้าที่ในฐานะของการเป็น “พลเมือง” ที่มีความมั่นใจในศักยภาพ ของตนเองที่จะพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาของตนเอง ของครอบครัวและของชุมชนด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมในกระบวนการเรียนรู้จะนำไปสู่ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้หรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับ กิจกรรม ดังกล่าวจะทำให้คนในชุมชนมองเห็นว่า ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ที่ได้ จากการเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีค่า สิ่งที่มีความหมายสำหรับ พวกเขา คนในชุมชนต้องเกิดความรู้สึกว่าพวกเขาร่วมชะตากรรม เดียวกัน ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีวัตถุประสงค์ตรงกัน ดังนั้น การกำหนดขอบเขตของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ที่จะนำมาสู่ การเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาของชุมชน การ เปลี่ยนแปลงชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะเป็นโอกาส สำคัญในการเรียนรู้ของคนในชุมชน การเรียนรู้ของคนในชุมชน จึง ไม่ได้หมายถึง การเรียนหนังสือ แต่หมายถึง การที่คนในชุมชนได้ เรียนรู้ในศักยภาพของตนและชุมชน ตระหนักในอำนาจและหน้าที่ ของตนที่มีต่อชุมชน ในการบริหารจัดการเรื่องราวภายในชุมชน ของตนเอง

บทที่ 1

การเรียนรู้ : ความสำคัญและความหมาย

คุณจะได้รู้ความหมายและแนวคิดของการเรียนรู้ แนวคิด
ทฤษฎีเบื้องหลังการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน และความสัมพันธ์
ระหว่างการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้

ความสำคัญของการเรียนรู้

ในโลกของสังคมที่ต้องอาศัยความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิตและประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้มีความรู้จึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับทุกคน การได้มาซึ่งความรู้ตามแนวความคิดของนักการศึกษาทั่วโลกในปัจจุบัน ต่างก็ให้ความสำคัญกับการเรียนมากกว่า การสอน ซึ่งการเรียนเป็นการมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากความรู้และความจริงในสังคมที่เกิดขึ้นนั้น มีมากมายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้เรียนต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพยายามค้นหา แสวงหาความรู้ให้เกิดขึ้นกับตัวเองอย่างกระตือรือร้นตลอดเวลา จึงจะสามารถมีความรู้เพียงพอแก่การดำรงชีวิต

ในด้านกฎหมายสำคัญของประเทศไทยก็ชี้ให้เห็นว่ารัฐได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เช่นกัน จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ (มาตรา 49) ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ (มาตรา 66) ประชาชนมีสิทธิรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน ปกป้อง และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรา 73) รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โดยรัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (มาตรา 80) สนับสนุนให้ประชาชนใช้หลักด้านวิทยาศาสตร์ ในการดำรงชีวิตและส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการคิดค้นเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (มาตรา 86) และส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจ การวางแผนพัฒนาการจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (มาตรา 87)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ก็ยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมการดำเนินการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ทั่วถึง เพื่อให้สังคมไทยมีโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถจะเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย กว้างขวางและมีมากพอเพียงที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะในรูปแบบทั้งในระบบและนอกระบบ การศึกษา จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งเพื่อให้คนทุกคนในชุมชน สามารถใช้ความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนตามปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตโดยมีปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ เพราะแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจะเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการของชุมชน ที่รวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ เข้าไว้เพื่อให้บุคคลสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

ความหมายของการเรียนรู้

ที่กล่าวกันมากว่า การได้มาซึ่งความรู้ในปัจจุบันควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากกว่าการสอน หรือการให้ความรู้ที่มีความเป็นไปได้หรือไม่เมื่อผู้เรียนไม่มีความรู้ ถ้าไม่สอน ไม่จัดการฝึกอบรม ผู้เรียนจะมีความรู้ได้อย่างไร เหตุที่ยังมีผู้คนหลายคนคิดเช่นนี้ ก็เพราะขาดความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของคำว่า “การเรียนรู้”

การเรียนรู้ หมายถึงอะไร นักการศึกษา และนักจิตวิทยาการศึกษา ต่างก็ให้นิยามของคำว่า การเรียนรู้ไม่ต่างกันนัก โดยทั่วไป คำว่าการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยิน การสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้ก็สามารถเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวด กวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน นักวิชาการส่วนใหญ่จะมองการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมในแง่ของการแสดงออกที่เรียกว่า Performance นั่นคือ บุคคลจะต้อง

แสดงออกในพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจะเรียกว่า การเรียนรู้ แต่ทว่านักจิตวิทยาการศึกษา บางกลุ่มก็มองว่าการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องพิจารณาในแง่ของการแสดงออก การได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ ก็ถือว่า การเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้วแม้ว่าจะยังไม่มีการแสดงออกก็ตาม ดังนั้นการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาการศึกษากลุ่มนี้มักจะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีการแสดงออก สำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความคิดของคนเรานั้น อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ที่ ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล (ปัญญา สภาพร่างกาย แรงจูงใจ และอื่นๆ) ร่วมด้วย และการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกันกับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ระบุว่า ในสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ หรือสังคมที่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องอาศัยความรู้เป็นสำคัญนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิต จะเป็นกุญแจไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังได้เขียนไว้ในรายงาน เรื่อง การเรียนรู้ : ชุมทรัพย์ภายในของมนุษย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วยการเรียนรู้ 4 ด้าน (Four Pillars of learning) ได้แก่

- การเรียนรู้เพื่อใหู้ (Learning to know)
- การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to do)
- การเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together)
- การเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be)

การเรียนรู้เพื่อใหู้ (Learning to know) เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายลึกซึ้งกว่าแค่เพียงการได้มาซึ่งความรู้และการแสวงหาและการใช้ความรู้ แต่การเรียนรู้ประเภทนี้นั้น เป็นการพัฒนาความจำจินตนาการ การให้เหตุผล รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างไตร่ตรองและลึกซึ้ง อยู่บนหลักเหตุและผล รวมทั้งการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ เป็นกระบวนการของการค้นพบ ซึ่งใช้เวลาและการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และสิ่งต่างๆ รอบตัว ที่ทั้งเกี่ยวข้องและอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับตนเองเลย

การเรียนรู้เพื่อนำไปทำ (Learning to Do) เป็นการเรียนรู้ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพกับคนอื่น สร้างทักษะการทำงานเป็นหมู่คณะ ทักษะทางสังคมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในโลกของการทำงาน และในการใช้ชีวิตในสังคม ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ในการสร้างสรรค์และการทำงาน รวมทั้งความพร้อมที่จะเสี่ยงและกล้าแก้ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ได้

การเรียนรู้เพื่อใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (Learning to live together) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะให้คุณค่าของความแตกต่างทางความคิดและความเป็นตัวตนของแต่ละคน เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกัน ฟังพากัน เคารพถึงคุณค่าและวัฒนธรรมของแต่ละคน สามารถพบปะเผชิญหน้ากับคนอื่น สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยการพูดคุยกัน และความสามารถในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร สังคม หรือชุมชนของตน

การเรียนรู้เพื่อเป็นคนสมบูรณ์ (Learning to be) เป็นการเรียนรู้ที่จะเป็นคนเต็มคน ผ่านการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนาทักษะและค่านิยม ที่นำไปสู่การพัฒนาบุคลิกภาพ ในด้านสติปัญญา ศิลธรรมจรรยา วัฒนธรรม และกายภาพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพในทุกๆ มิติของการเป็นคนคนหนึ่ง ในสังคมเป็นการเรียนรู้ที่ผ่านขัดเกลาจากกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะและความตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ การให้การเรียนรู้ลักษณะนี้ต้องมีแนวทางที่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

คุณงามความดีตามแบบสากล พัฒนาคุณลักษณะของศักยภาพส่วนบุคคล เช่น ความจำ การให้เหตุผล การมีน้ำใจนักกีฬา ความสามารถทางกายภาพ และทักษะการสื่อสาร/การสมาคม พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการฝึกตัดสินใจที่ไม่คล้อยตามใคร และพัฒนาการยึดมั่นในคำสัญญาและความรับผิดชอบ การเรียนรู้ของคนเราจะต้องมีความสมดุลกันทั้ง 4 ด้าน จะเรียนรู้ด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปโดยไม่เรียนรู้ด้านอื่นๆ หรือเรียนรู้แต่น้อยก็ทำให้การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมมีปัญหา เช่น หากในสังคมหนึ่ง คนในสังคมเรียนเพื่อให้รู้มาก แต่เรียนเพื่อใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นน้อย ในสังคมนั้นก็จะมี ความวุ่นวาย เอาวัดเอาเปรียบ แก่งแย่งแข่งขัน ไม่รู้จักผ่อนหนักเป็นเบา ตรงกันข้าม ถ้าเรียนที่จะใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นมาก และเรียนเพื่อให้รู้น้อย สังคมนั้นก็จะไม่มีการพัฒนา คนไม่ยอมทำอะไรให้แตกต่างจากคนอื่น กลัวอยู่กับคนอื่นไม่ได้ เมื่อมีปัญหา ก็ไม่ได้ใช้ปัญญาในการแก้ไข ใครมีอิทธิพลเหนือคนอื่นก็จะได้เปรียบ เป็นต้น จะสามารถทำได้หรือไม่

การส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนขึ้นในชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชนเสนอให้กับชุมชน เพื่อให้เป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนผ่านข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่คนในชุมชนจะร่วมกันค้นหา รวบรวม จัดระเบียบ และพัฒนาขึ้นมาใหม่ ให้สมบูรณ์เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้ายั่งยืน รวมทั้งการแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งส่งต่อข้อมูลข่าวสารความรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่องและมีพลัง

แนวคิดทฤษฎีเบื้องหลังการส่งเสริม การเรียนรู้ของชุมชน

การจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในศูนย์เรียนรู้ชุมชน ที่จะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2 เรื่องตามคำนิยามของการเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน และกระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน

กระบวนการเปลี่ยนความคิดของคน

มนุษย์เป็นสิ่งที่มีความคิดไม่หยุดนิ่ง เมื่อคิดได้ก็ทำได้ และตัดสินใจได้ ความคิดจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่จะทำให้เราเห็นหรือเกิดปัญหาที่จะไปทำอะไรต่างๆ กระบวนการคิดของคนได้พัฒนาจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ ในวัยเด็กกระบวนการคิดยังไม่เป็นระบบ คิดตามสัญชาตญาณ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล เมื่อเจริญเติบโต ได้รับการศึกษาและประสบการณ์เพิ่มขึ้น ทำให้พัฒนาการคิด ที่เป็นระบบ และมีเหตุผลมากขึ้น

การเปลี่ยนกระบวนการคิดของคน ขึ้นอยู่กับการรับรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่แตกต่างกัน คนทุกคนมีการรับรู้ที่ไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน สาเหตุที่ทำให้แต่ละคนมีการรับรู้ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการที่แต่ละคนเลือกสรร รวบรวม จัดลำดับ แปรความหมาย และตอบสนอง

ต่อข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้รับโดยการผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การสัมผัส ฯลฯ ซึ่งคนเรานั้นเลือกที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพียงบางอย่างตามความสนใจเท่านั้น

ในสังคมชนบท ความคิดและความเชื่อของคนได้เปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยเคารพและปฏิบัติตามความคิด ความเชื่อของคนเฒ่าคนแก่อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาช้านานจนกลายเป็นวิถีชีวิต ที่ตั้งงาม กลับละเลยไม่ใส่ใจใฝ่หา ชุมชนปัจจุบันหลงไหลไปตามกระแสทุนนิยม ที่สามารถเปลี่ยนความคิดของคนได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นภารกิจสำคัญของชุมชนที่ต้องช่วยกันแก้ไข คือ วิธีการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดของคน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก ไม่สามารถจะพูดให้คนเปลี่ยนความคิด จากคำพูดเพียงไม่กี่คำ แต่ต้องใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสม การจัดแสดงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ต่างๆ เป็นทางการ การฝึกอบรมที่เต็มไปด้วยหลักวิชาไม่สามารถทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนความคิดได้ ดังนั้น ในการแสดงข้อมูล ข่าวสารความรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในศูนย์เรียนรู้ นั้น จะต้องมึลักษณะที่เป็นการจุดประกายความคิดของคน ดังนี้

- จูงใจให้เห็นความสำคัญโดยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดหากเขาเห็นความสำคัญจะเปลี่ยนความคิดทันที
- ทักษะศึกษาดูงาน โดยพาไปดูของจริง ที่ชุมชนอื่นดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จ จากการพูดคุย เห็นของจริง และนำความรู้ที่ได้รับมาฝึกฝน เพื่อให้เกิดทักษะ สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้
- มีเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งแต่ละคนมีสิ่งดีๆ มาบอกเล่า ในระยะแรกบางคนจะไม่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดได้ แต่เมื่อ

แลกเปลี่ยนหลายครั้ง ก็ทำให้ แต่ละคนได้วิธีคิดที่หลากหลาย ในที่สุดก็สามารถเปลี่ยนได้เช่นเดียวกัน แต่ต้องใช้เวลา

- ไม่ยึดมั่นในความคิดของตนเป็นใหญ่ ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดของตน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

กระบวนการที่ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ จนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะคิด ความคิด ค่านิยม และลักษณะนิสัยจะทำให้การเปลี่ยนแปลงนั้นยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่งซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นกระบวนการที่ใช้เวลาและขั้นตอน และบุคคลพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงจึงจะเกิดผลสำเร็จสูงสุด

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่อง เริ่มจากไม่สนใจปัญหาไปจนถึงขั้นลงมือปฏิบัติเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขไปสู่พฤติกรรมใหม่ โดยขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 ขั้นไม่สนใจปัญหา เป็นขั้นที่บุคคลยังไม่ตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง ไม่รับรู้ ไม่ใส่ใจ ต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตน อาจเป็นเพราะไม่ได้รับรู้ข้อมูล ถึงผลกระทบของพฤติกรรมนั้น เช่น ไม่รู้เรื่องความเสี่ยงของการสูบบุหรี่ เมื่อไม่รู้ข้อมูลหรือขาดข้อมูลที่จำเป็นก็จะไม่สนใจที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 ขั้นลังเลใจ เป็นขั้นที่บุคคลตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมมีความตระหนักถึงข้อดีของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ก็ยังมีความกังวลที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องคิดขั้นนี้เป็นเวลานาน จึงยังไม่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงในทันที

ขั้นที่ 3 ขั้นตัดสินใจ เป็นขั้นที่ตั้งใจว่าจะลงมือปฏิบัติ เช่น เลิกสูบบุหรี่ ลดน้ำหนัก หรือการออกกำลังกาย บางคนอาจจะ มีการวางแผนว่าจะทำอะไรบ้าง เช่น เข้าร่วมฟังคำบรรยายเรื่องสุขภาพ ขอคำปรึกษาจากแพทย์ หาข้อมูลจากที่ต่างๆ ด้วยตนเอง จึงตั้งใจจะลงมือทำ

ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นที่ลงมือปฏิบัติ โดยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ เช่น การเลิกสูบบุหรี่ โดยลดจำนวนบุหรี่ที่สูบในแต่ละวัน ซึ่งถือว่าเป็นขั้นลงมือปฏิบัติ

ขั้นที่ 5 ขั้นกระทำต่อเนื่อง เป็นขั้นที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใหม่อย่างต่อเนื่อง ขั้นนี้ถือว่าเป็นการสร้างความมั่นคงของพฤติกรรม จนกลายเป็นนิสัยใหม่

จากแนวคิดข้างต้น ชี้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องมีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสมในการจัดการความกังวลของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทำให้เกิดความแน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงจะเกิดผลดี รวมทั้งต้องไม่ลืมที่จะให้มีกิจกรรมสร้างความมั่นคงของพฤติกรรมใหม่ด้วย ดังนั้น หากศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนผ่านกระบวนการเรียนรู้ ก็ต้องทำมากกว่า การติดโปสเตอร์โฆษณาพิษภัยของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ ▶ แหล่งเรียนรู้ ▶ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ในชุมชนไทยมีการเรียนรู้เกิดขึ้นมากมาย เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่รอด ไปสู่การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ จนพัฒนาเป็นวิถีชีวิตที่เกิดจากประสบการณ์ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่สั่งสมภูมิปัญญาของผู้คนในชุมชน ที่ดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใด จนเป็นแบบอย่างสามารถให้คนอื่นเข้ามาค้นคว้าหาความรู้เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของเขาได้

การเรียนรู้ เกิดได้ทุกแห่ง ทุกสถานที่ ที่เกิดขึ้นมากที่สุดไม่ได้เกิดขึ้นจากการสอนในห้องเรียน แต่เกิดขึ้นจากคนที่ได้พูดคุยกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ใช่ในห้องเรียน แต่เป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน ที่เกิดขึ้นในครอบครัว ชุมชน และที่กว้างใหญ่ที่สุด คือ สังคม ความรู้ที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่างๆ ที่หลากหลาย จึงเรียกว่า **แหล่งเรียนรู้** ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบๆ ตัวเราที่เป็นทั้งสิ่งที่มีชีวิต สิ่งที่ไม่มีชีวิต และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้คนในสังคมเกิดการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเรียนรู้ในชุมชนนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่จำนวนมาก เช่น แหล่งเรียนรู้เรื่องข้อมูลต่างๆ วัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หอกระจายข่าว การท่องเที่ยว ฯลฯ วงการศึกษาของไทย ก็พูดถึงแหล่งเรียนรู้ นอกห้องเรียนมากขึ้น ถึงระดับอาจยอมรับให้เป็นส่วน

ทดแทน การเรียนในห้องเรียนได้ในอนาคต ในลักษณะของการศึกษาทางเลือก มีความแตกต่างจากการศึกษาในระบบทางการ คือ เป็นการศึกษาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสังคมของผู้เรียน มีกระบวนการเรียนรู้หรือเป็นการเรียนรู้ที่มีกระบวนการถ่ายทอด มีองค์ความรู้และมีความต่อเนื่อง มีการจัดการและกระบวนการที่เกิดการมีส่วนร่วม

มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของบุคคลผู้เกี่ยวข้องหรือชุมชน มีเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายแตกต่างกันไป มีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้แบบเอาปัญหาเป็นตัวตั้ง หรือชุมชนเป็นตัวตั้ง เป็นการเรียนรู้ที่อยู่นอกระบบการศึกษาที่เป็นทางการ และไม่อิงกับหลักสูตรที่เป็นทางการของรัฐเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน มีเจตนาการเรียนรู้หรือเป้าหมาย วัตถุประสงค์ อย่างไม่อย่างหนึ่งในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านพัฒนาศักยภาพตัวตน-โลกทัศน์-ความรู้ และ/หรือด้านสังคม-ชุมชน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาทางเลือกจึงเป็นกระบวนการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง (empowerment) ที่กำลังบอกแก่สังคมไทยว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องเกิดจากภาคประชาชนเป็นสำคัญ ในโลกที่รัฐอ่อนแอลง แต่สังคมมีขนาดใหญ่และซับซ้อน มีวิกฤติหลายด้าน เป็นธรรมชาติธรรมดาที่จะเกิดมีการแสวงหาทางเลือก การศึกษาทางเลือกจึงเป็นหนทางหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาระดับพื้นฐานของชุมชน เป็นการปฏิรูปการศึกษาที่มีผลในการพัฒนาประชากรและแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง เป็นการศึกษาที่อิงอาศัยฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรมและฐานภูมิปัญญาของชุมชน เป็นสำคัญ จึงเป็นการศึกษาที่ไม่สิ้นเปลืองงบประมาณ

ของรัฐ และน่าที่จะได้หลอมรวมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบความรู้ในสังคมไทย

ทั้งนี้ สุชาติดา จักรพิสุทธ์ และคณะ ได้รวบรวมฐานการเรียนรู้ของคนในชุมชนไว้ใน **“การศึกษาทางเลือก : โลกแห่งการเรียนรู้นอกโรงเรียน”** ตีพิมพ์ในปี 2548 ด้วยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ระบุว่า การศึกษาทางเลือกของคนไทย ดำเนินการอิงฐานการเรียนรู้ 7 ฐาน ด้วยกัน คือ

1. การศึกษาทางเลือกที่จัดโดยครอบครัว หรือ Home School ครอบครัวทั้งแบบครอบครัวเดี่ยวและกลุ่มครอบครัวหรือเครือข่าย ปัจจุบันมีอยู่เกือบ 100 ครอบครัวทั่วประเทศ

2. การศึกษาทางเลือกที่อิงกับระบบของรัฐ ได้แก่ โรงเรียนในระบบที่จัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเน้นความรู้เชิงประสบการณ์และการปฏิบัตินอกตำราเรียน หรือนวัตกรรมการเรียนรู้

3. การศึกษาทางเลือกสายครุภูมิปัญญา ได้แก่ พ่อครู แม่ครู ปรชาญ์ชาวบ้านที่สังกัดกลุ่ม หรือเครือข่ายและดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ชนรุ่นหลังทั้งแบบเสียค่าใช้จ่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย ในความรู้ด้านศิลปะ การช่าง การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร การอ่านเขียนอักษรโบราณ นาฏศิลป์พื้นบ้าน เป็นต้น

4. การศึกษาทางเลือกสายศาสนาและวิถีปฏิบัติธรรม ซึ่งจัดกระบวนการเรียนรู้แก่สมาชิกในสังกัด รวมทั้งแนวคิด ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การต่อต้านบริโภคนิยม การปฏิบัติสมาธิหรือการปฏิบัติธรรมในแนวทางต่างๆ หลากหลายตามความเชื่อของแต่ละสำนัก และก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เข้าร่วม

5. การศึกษาทางเลือกที่เป็นสถาบันนอกระบบรัฐ ได้แก่ กลุ่มกิจกรรมทางการศึกษา ที่มีเจตนาในการจัดกระบวนการวิชาความรู้ แก่กลุ่มเป้าหมายของตน ทั้งแบบเสียค่าใช้จ่ายและไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น สถาบันการเรียนรู้ขององค์กรพัฒนาเอกชน ศูนย์ ชมรมฯ อาทิสาวึกาสิกขาลัย มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน สถาบันพัฒนาศักยภาพชุมชน เสมสิกขาลัย เป็นต้น

6. การศึกษาทางเลือกของกลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม เป็นภาคการเรียนรู้ที่กว้างขวางหลากหลายที่สุด ทั้งกลุ่มการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มอ้อมมทรัพย์เพื่อการผลิต การเกษตร การแพทย์ พื้นบ้าน การพัฒนาอาชีพ การสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนามัย และสาธารณสุข การดูแลเด็กและเยาวชน การฟื้นฟูดูแลผู้ป่วยเอดส์ การป้องกันยาเสพติด การจัดการชุมชน เป็นต้น

7. การศึกษาทางเลือกผ่านสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ ทั้งที่ผ่านสื่อสารมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสมัยใหม่อย่างเว็บไซต์รวมถึงห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ การท่องเที่ยว หรือแหล่งเรียนรู้สาธารณะที่มีความต่อเนื่อง ก่อเกิดการเรียนรู้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง

กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ในปี 2551 นี้ ก็ได้ผลักดันให้เกิดกระแสเบี่ยงบวาระแห่งชุมชน ที่จะเร่งให้เกิดการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูลข่าวสาร ความรู้

เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะให้มีการจัดตั้ง และดำเนินงาน**ศูนย์เรียนรู้ชุมชน** เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ที่มีความสนใจ เป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิต พัฒนาตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้ชุมชน มีแหล่งรวบรวมและสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประเพณีของบรรพบุรุษในชุมชนไปสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลสถานะของหมู่บ้านอย่างครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน เป็นแหล่งบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นแหล่งจัดการความรู้ จัดกิจกรรมเสริมทักษะ เป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ คำแนะนำ คำปรึกษาเกี่ยวกับด้านต่างๆ ของประชาชนทั่วไปในชุมชนได้ในที่สุด

บทที่ 2

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน ในบทที่ 2 นี้ คุณจะได้รับความหมาย หลักการสำคัญ ภารกิจองค์ประกอบ และรูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ความหมายของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ของชุมชน ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้อบรม การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์กลางของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในความคิดของกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รองรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเองเป็นสำคัญ

หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอน ในห้องเรียน
- เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะ สังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือในการพัฒนาตนเองและชุมชน
- เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน
- เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค. แหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ รวมทั้งข่าวสาร สาระความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก
- รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษา และเรียนรู้ได้ทุกเวลา

- เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
- เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน
- เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ
- เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของประชาชนชาวบ้าน
- เป็นสถานที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใดๆ ก็ได้ ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้ และเข้าถึงได้

องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1) วิธีการก่อเกิด

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าว สร้างการยอมรับ และชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูล ข่าวสารของชุมชน ให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ เริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถ

ดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขต และลักษณะตามความเห็นของชุมชน

2) โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

- **คณะกรรมการ** ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร เครือข่ายองค์กรชุมชน ประชาชนชาวบ้าน อาสาสมัคร ฯลฯ ซึ่งมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเองและชาวบ้านให้การยอมรับ คณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ และบริหารจัดการ ในศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- **ที่ปรึกษา** เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- **ระเบียบข้อบังคับ** ซึ่งคณะกรรมการฯ ได้จัดทำขึ้น เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ
- **สถานที่** เล็ก ใหญ่ไม่สำคัญอาจจะอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านประชาชนชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่พบปะ ประชุม ทำงานกันได้ตลอดเวลา ให้เป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกัน เพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมากก่อสร้างศูนย์ใหม่
- **การบริหารจัดการศูนย์ฯ** คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการ ได้อย่างเป็นรูปธรรม
- **งบประมาณ** เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุ

อุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

โครงสร้างทั้งหมดนี้ ไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นมาครบถ้วน ในระยะเริ่มแรก ขอให้ศึกษาเพิ่มเติมในแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งอยู่ในบทต่อไป

3) กิจกรรมการเรียนรู้

● **สถานที่จัดกิจกรรมเรียนรู้** อาจดำเนินการได้ทั้งในอาคารศูนย์ฯ และนอกอาคารศูนย์ฯ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ในไร่นา เพื่อสาธิตกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

● **กิจกรรมการเรียนรู้** ได้แก่ การเรียน/การสอน การจัดการความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ชนบทประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคมเพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา อภิปราย ฯลฯ

4) เนื้อหาสาระข่าวสารความรู้

● **ข้อมูล** ได้แก่ ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ทะเบียนผู้นำกลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชน แผนชุมชน โครงการกิจกรรม ฯลฯ

● **ข่าวสาร (สารสนเทศ)** ได้แก่ สารสนเทศชุมชน 13 องค์ประกอบ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ (ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น/โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร/อุตสาหกรรม/รับจ้าง ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์

ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริการ การคมนาคม(การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้าน อื่นๆ ข่าวสารเพื่อชีวิต ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

● **ความรู้** ได้แก่ ความรู้ด้านวัฒนธรรมการประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน องค์ความรู้ที่ชุมชนต้องการเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ความรู้ข่าวสารจากภายนอก

รูปแบบของศูนย์เรียนรู้ชุมชนในปัจจุบัน

ปัจจุบัน มีการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล มีหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1) **ศูนย์เรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน** เป็นส่วนที่แสดงถึงความสำเร็จจากประสบการณ์การดำเนินชีวิต การทำงานของปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีวิธีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับตนเองและ/หรือชุมชน โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากชีวิต การลองผิดลองถูก เรียนรู้ด้วยตนเองท่ามกลางปัญหาที่หลากหลาย มีการถอดบทเรียนการเรียนรู้สามารถตกผลึกจนกลายเป็นภูมิปัญญา ซึ่งหลักคิดและวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านเป็นสิ่งที่คนสมัยนี้ควรได้เรียนรู้ และนำไปเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต ตัวอย่างบุคคลสำคัญที่เป็นที่รู้จักคือ นายประยงค์ รณรงค์ ชาวบ้านไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับรางวัลแมกไซไซด้านผู้นำเศรษฐกิจชุมชน และนายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวนเกษตร กระบวนการเรียนรู้เพื่อการ

พึ่งตนเองจังหวัดฉะเชิงเทรา

2) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับ ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าว เป็นความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน เช่น การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ยังมีศิลปะ ดนตรี การละเล่น ประเพณีต่างๆ รวมทั้งการดูแลสุขภาพ อนามัยและการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ฯลฯ

3) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านวัฒนธรรม ประเพณี

เป็นห้องที่แสดงถึงประเพณีที่สำคัญของชุมชน วัฒนธรรม เครื่องดนตรี เครื่องแต่งกาย และเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์และความเชื่อของท้องถิ่น หรือจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้าน

4) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

เป็นสถานที่แสดงข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูล กชช.2ค จปฐ. แหล่งน้ำ กลุ่ม/เครือข่าย กิจกรรมต่างๆ และมีสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการค้นคว้าหาความรู้ โดยเปิดโอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัยได้เข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและให้บริการในการสืบค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ภายใน

ศูนย์ฯ จะแสดงข้อมูลต่างๆ

5) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ให้บริการทางวิชาการ

ใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ เช่นการประชุม สัมมนา ฝึกอบรม ฝึกอาชีพ สาธิต จัดนิทรรศการ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์/องค์ความรู้ ฯลฯ ระหว่างปราชญ์ชาวบ้าน (วิทยากร) กับประชาชนในชุมชน (ผู้เรียน) เป็นต้น

6) ศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ

เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น การประชุมคณะกรรมการ การประชุมสมาชิกกลุ่ม การรวมกลุ่ม การบริหารจัดการของกลุ่ม การฝึกอบรม พัฒนาทักษะ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาด้านการตลาด ฯลฯ

7) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

เป็นศูนย์ฯ ที่ดำเนินการกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ดำเนินการเป็นตัวอย่าง โดยเริ่มจากครอบครัวซึ่งเป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน มีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่มีหนี้สิน เมื่อครอบครัวมีความพร้อมด้านปัจจัย 4 แล้วจึงขยายผลไปสู่ชุมชน สามารถให้บุคคลอื่นยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้

8) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

เป็นกลุ่มที่ส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการออมเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเน้นการดำเนินงานเกี่ยวศูนย์สาธิตการตลาด เป็นโรงเรียนที่ฝึกฝนให้ประชาชนได้เรียนรู้การพึ่งพาและช่วยเหลือกัน รวมทั้งการเรียนรู้การตลาด

9) ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

เป็นสถานที่ที่ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ทางสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการลืมนั่งหนังสือ รวมทั้งสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือให้แก่ประชาชน

10) ห้องสมุดประชาชน

เป็นสถานที่ให้บริการ สื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือ เอกสาร โสตทัศนูปกรณ์ โทรทัศน์ โดยมุ่งเสริมให้ประชาชนเกิดการศึกษาดูตามอัธยาศัย และใช้บริการเป็นประจำ เป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ การเสริมความรู้เพิ่มเติม และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองได้

11) สื่อพื้นบ้าน

เป็นการเรียนรู้ผ่านการแสดงหรือการเล่นที่แฝงไว้ด้วยวัฒนธรรมของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการบันเทิง ความสนุกสนานเท่านั้น สื่อพื้นบ้านมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ ความเป็นอัตลักษณ์ ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วย ได้แก่ เพลงลูกทุ่ง ลิเก หมอลำ หนังตะลุง โปงลาง ลำตัด ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” รูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกจังหวัด มีศักยภาพในสถานะเป็นแหล่งที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ และค้นหาประสบการณ์ในทุกด้าน และสามารถสืบทอดต่อคนรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น ศูนย์เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น

บทที่ 3

แนวทางการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ในบทนี้จะกล่าวถึง การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน กรณีพื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้ พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน และพื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุน ในระดับต่างๆ

แนวทางการดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1) พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน

หมายถึง เป็นพื้นที่ที่ไม่เคยมีกิจกรรมด้านส่งเสริมการเรียนรู้เลย ไม่เคยมีการสำรวจปราชญ์ชาวบ้าน ไม่มีอาคาร แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านนี้จะไม่มีการปราชญ์ชาวบ้าน หรือความรู้ของหมู่บ้าน เพียงแต่ไม่เคยสำรวจมาก่อนเท่านั้น

เป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ประเภทนี้ ก็คือ การทำให้เกิดจุดเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง การระบุได้ว่า คนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่างๆอยู่ที่ใด ข้อมูลปัจจุบันที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใด แล้วทำแผนที่แสดงจุดเรียนรู้ แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมการพบปะของคนในหมู่บ้าน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ฯลฯ และจัดทำป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ที่บ้านของผู้ที่จะให้ความรู้เหล่านั้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- จัดเวทีประชาคมเผยแพร่ความคิด ชี้แจงวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- สรรหาแกนนำ แต่งตั้งคณะทำงานของหมู่บ้าน สำรวจและจัดทำจุดเรียนรู้

- แกนนำเก็บข้อมูลคนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่าง ๆ
- แกนนำค้นหา ผู้รู้ ที่จะบอกเล่าประวัติของหมู่บ้านได้
- จัดทำแผนที่จุดเรียนรู้ของหมู่บ้าน

2) พื้นที่ที่มีจุดเรียนรู้

หมายถึง พื้นที่ที่ไม่มีศูนย์เรียนรู้ แต่สามารถระบุได้ว่า คนเก่ง ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในเรื่องต่างๆ อยู่ที่ใด ข้อมูลปัจจุบัน ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้านเท่าที่มีอยู่นั้นอยู่ที่ใด มีแผนที่แสดงจุดเรียนรู้ แสดงไว้ในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของหมู่บ้าน อาจเป็นบ้านผู้ใหญ่บ้าน วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม ฯลฯ และมีป้ายแสดงจุดเรียนรู้ไว้ที่บ้านของผู้ที่จะให้ความรู้เหล่านั้น

เป้าหมายในการดำเนินงานในพื้นที่ประเภทนี้ คือ การทำให้เกิดศูนย์รวมความรู้ของหมู่บ้านให้ได้ ซึ่งหมายถึง มีองค์ความรู้ประจำหมู่บ้านบันทึกจำแนกเป็นเรื่องราว มีบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียด ครอบคลุมลักษณะและชาติพันธุ์ มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบันมีข้อมูลปัจจุบันของหมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ ในการพัฒนาหมู่บ้าน

ขั้นตอนการดำเนินงานจุดเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 จัดเวทีประชาคม เพื่อชี้แจงให้เห็นความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ชุมชน และกำหนดหัวข้อความรู้ที่จำเป็น เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน หาอาสาสมัครบันทึกความรู้ภูมิปัญญา

ขั้นตอนที่ 2 อาสาสมัครวางแผนปฏิบัติการจัดการความรู้ของชุมชน คือ การจัดเก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้านจัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร และปรับข้อมูลของหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 3 อาสาสมัครสืบค้น บันทึก ประวัติหมู่บ้าน และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต

ขั้นตอนที่ 4 อาสาสมัครจัดการความรู้ของจุดเรียนรู้ให้เป็นลายลักษณ์อักษร รวบรวมเป็นบันทึกภูมิปัญญาของหมู่บ้าน โดยมีคนแก่ ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นเจ้าของความรู้และเป็นวิทยากรของชุมชนในการถ่ายทอดความรู้นั้นๆ

ขั้นตอนที่ 5 อาสาสมัครปรับข้อมูล สารสนเทศ เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ทะเบียน ผู้นำ กลุ่ม องค์กรกองทุน ฯลฯ ให้เป็นปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 6 รวบรวมผลจากขั้นตอนที่ 3-5 เตรียมนำเสนอประชาคมให้ตรวจสอบ และรับรองความเที่ยงตรง

3) พื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน

หมายถึง พื้นที่ที่ยังไม่มีอาคารศูนย์เรียนรู้แต่มีแผนที่จุดเรียนรู้ องค์กรความรู้ประจำหมู่บ้าน มีการบันทึกจำแนกเป็นเรื่องๆ มีการบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียด ครอบคลุมลักษณะ และชาติพันธุ์มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีวิถีชีวิตของชุมชนในอดีตถึงปัจจุบัน มีข้อมูลปัจจุบันของหมู่บ้านที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน

เป้าหมายในการดำเนินการ คือ การทำให้เกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งหมายถึง มีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูล

ข่าวสาร ความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน และมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในศูนย์และในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ 1 จัดเวทีประชาคม เพื่อรับรองความเที่ยงตรงขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูล ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อเก็บรักษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ประวัติหมู่บ้าน และข้อมูลให้อยู่ในสถานที่ที่ทุกคนในชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ พร้อมกับสรรหาคณะกรรมการบริหาร และดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 จัดประชุมร่วมแกนนำ อาสาสมัครและคณะกรรมการบริหารศูนย์ เพื่อออกแบบการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้และวางแผนปฏิบัติการจัดตั้งและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ในขั้นตอนนี้ต้องให้ทราบได้ว่า อาคารที่จะใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะใช้อาคารที่มีอยู่ในชุมชน หรือจะก่อสร้างอาคารใหม่ ถ้าจะก่อสร้างใหม่จะใช้ที่ใด ความเหมาะสมมาก-น้อยเพียงใด ต้องใช้งบประมาณเท่าใด จะหาเงินจากที่ใด ถ้าใช้อาคารที่มีอยู่แล้ว จะต้องปรับปรุงเพื่อใช้งานเพียงใด ต้องใช้งบประมาณเท่าใด และจะหาเงินจากที่ใด

ขั้นตอนที่ 3 สสำรวจแหล่งงบประมาณ ศึกษาระเบียบการ

ของแหล่งงบประมาณ เขียนโครงการเสนอขอรับการสนับสนุน

ขั้นตอนที่ 4 สร้าง/ปรับปรุงอาคาร แล้วบรรจุข้อมูลข่าวสาร ความรู้ไว้ในอาคาร

ขั้นตอนที่ 5 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายในชุมชน

ขั้นตอนที่ 6 คณะกรรมการบริหารศูนย์กำหนดระเบียบ การบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยให้มีประเด็นสำคัญอย่างน้อย 2 เรื่อง คือ การดูแลบำรุงรักษาอาคารศูนย์จะอย่างไร และการใช้อาคารจัด กิจกรรมจะต้องทำอย่างไร

4) พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน

หมายถึง พื้นที่ที่มีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน และมีการ ส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมการ เรียนรู้เท่าใดนัก ไม่มีการพัฒนาความรู้ใหม่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนยังไม่มี ระบบการจัดการที่ดี

เป้าหมายของการดำเนินการ คือ ทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ ชุมชนสมบูรณ์แบบให้ได้ ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

1) อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วน ได้แก่ พื้นที่ทำงาน พื้นที่ เก็บข้อมูล ข่าวสารความรู้ พื้นที่ให้บริการความรู้ และ Internet ชุมชน และ Website

2) ปราชญ์ มีการจัดทำทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน มีบทเรียน ที่จัดทำไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร ปราชญ์แสดงตนชัดเจน มีศักยภาพ ในการถ่ายทอด

3) สาร มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครอบคลุม หลายรูปแบบ

4) องค์กรมีกรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบ กติกา

5) กิจกรรม มีกิจกรรมการจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรม จัดการเรียนรู้ด้านต่างๆ

6) รูปแบบกิจกรรม มีส่วนจัดแสดงความรู้แบบถาวร บางส่วนอาจจัดแสดงความรู้เป็นครั้งคราว มีการฝึกอบรม มีการนำ ทัศนศึกษา มีการเสวนา/อภิปราย/สัมมนา และมีการเรียนทาง อิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ขั้นตอนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน สมบูรณ์แบบ (เชิงธุรกิจ)

ขั้นตอนที่ 1 จัดเวทีประชาคม ชี้ให้เห็นว่า ความรู้จะเป็น ประโยชน์ต่อเมื่อมีการนำมาเรียนรู้ และใช้เป็นฐานในการตัดสินใจ นอกจากนี้ ยังต้องพัฒนา หาคำรู้ใหม่ๆ ที่ทันต่อสถานการณ์ รอบด้านเพิ่มเติมอีกด้วย ดังนั้นจากความรู้ที่มีอยู่ในศูนย์เรียนรู้ ชุมชนขณะนี้ เพียงพอหรือยังต่อการพัฒนาอาชีพ การแก้ปัญหาของ ครอบครัวและชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ถ้าไม่เพียงพอ ควรจะมี อะไรเพิ่มเติมอีก ควรจะมีการวิจัยชุมชนหรือไม่

ขั้นตอนที่ 2 จัดกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน ซึ่งอาจอยู่ในรูปการวิจัยและพัฒนากิจกรรมชุมชน ที่ได้มีการจัดบันทึก เป็นความรู้ประจำหมู่บ้านไว้แล้ว หรือการรับความรู้จากวิทยากร

ภายนอกชุมชนก็ได้ ในขั้นนี้ถือเป็นกิจกรรมทางเลือก

ขั้นตอนที่ 3 วางแผนเพิ่มค่าองค์ความรู้ของชุมชน (วางแผนธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน) โดยให้คณะกรรมการบริหารศูนย์ อาสาสมัคร แกนนำที่ร่วมทำงานกันมาตั้งแต่ต้น ร่วมกันพิจารณาว่า ความรู้ชุดใดของชุมชน เป็นที่ต้องการของคนนอกชุมชน จะนำมาเพิ่มค่าให้เป็นสินค้าของชุมชนได้อย่างไร จะพิมพ์ออกมาจำหน่าย จะเปิดฝึกอบรมและเรียกเก็บค่าลงทะเบียน หรือวิธีอื่นตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้มีกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในส่วนความรู้ภายในชุมชนควรให้วิทยากรของชุมชนกำหนดตารางเวลา ที่จะให้ความรู้ไว้ล่วงหน้า และในส่วนความรู้ที่จะเพิ่มเติมจากภายนอก ก็ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีตารางเวลาชัดเจน รวมทั้งการจัดกิจกรรมฝึกอบรม ต้องมีการเก็บค่าลงทะเบียนจากบุคคลภายนอกชุมชน ที่ถือเป็นธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ก็ควรมีกำหนดเวลาที่แน่นอน แล้วให้คณะกรรมการฯ รวบรวมทำเป็นปฏิทินกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ประกาศไว้ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้ทราบทั่วกัน

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นส่วนตัว และคนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้ตามปกติ รวมทั้งเพื่อให้การดำเนินธุรกิจของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะกรรมการฯ ควรกำหนดระเบียบการให้บริการบุคคลภายนอกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเปิดบริการการเรียนรู้ สำหรับบุคคลภายนอกชุมชน ในวันใด การขอเข้าอบรมหรือมาศึกษาดูงาน จะต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรบ้าง ผู้มาอบรมหรือมา

ศึกษาดูงานจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรในหมู่บ้าน ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 6 เชื่อมโยงเครือข่ายกับศูนย์เรียนรู้ชุมชนอื่น พัฒนาการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนในระดับตำบล หรือพัฒนาการอำเภอจัดในระดับอำเภอ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมู่บ้าน ซึ่งจะก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการพัฒนาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ได้ต่อไป

แนวทางการดำเนินงานของฝ่ายสนับสนุน

ระดับอำเภอ

- 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับพัฒนากร ภาศิการพัฒนภาค รัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 2) นำกระบวนการจัดการความรู้มาใช้ในการทำงาน และส่งเสริมให้พัฒนากรเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน
- 3) จัดตั้งและประชุมคณะกรรมการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชนระดับอำเภอ
- 4) จัดทัศนศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 5) ฝึกอบรมแกนนำอาสาสมัครชุมชนและคณะกรรมการศูนย์ฯ
- 6) สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 7) ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน

ระดับจังหวัด

- 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่จังหวัด/อำเภอ และภาคีการพัฒนา
- 2) ประสานความร่วมมือหน่วยงานระดับจังหวัดในการ สนับสนุน การดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 3) กำกับ ดูแลการปฏิบัติงานของพื้นที่
- 4) นิเทศ ให้คำปรึกษา สนับสนุนวิชาการ เอกสาร ข้อมูล สื่อต่างๆ
- 5) จัดระบบฐานข้อมูลศูนย์ฯ
- 6) สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 7) ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียน และช่วยแก้ไขปัญหา
- 8) รายงานผลการดำเนินงาน

ระดับเขต

- 1) ฝึกอบรมพัฒนาการด้านการสรรหาและส่งเสริมศักยภาพผู้นำ ชุมชน
- 2) สนับสนุนทางวิชาการ (การจัดการความรู้) แก่จังหวัดและ อำเภอ
- 3) สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 4) ศึกษา วิจัยและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 5) ติดตามประเมินผล 3 เดือน/ครั้ง

ระดับนโยบาย (ส่วนกลาง)

- 1) กำหนดนโยบาย กรอบแนวทางการดำเนินงาน และจัดสรร งบประมาณ
- 2) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานระดับกระทรวง
- 3) ประสานความร่วมมือและนโยบายกับกระทรวง ให้จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณให้ชุมชน ในการ ส่งเสริมสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 4) ผลิตเอกสาร/คู่มือ สื่อรูปแบบต่างๆ
- 5) ประเมินผล วิจัยและพัฒนา
- 6) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

บทส่งท้าย

ประชาชนได้รับประโยชน์อะไร จากการส่งเสริม ศูนย์เรียนรู้ชุมชน?

- 1) ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพของชุมชน รักชุมชนรักท้องถิ่น รู้จักตัวตนของตนเองและภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและความ เป็นชุมชนของตนเอง
- 2) กระตุ้นประชาชนให้ตื่นตัว ในการพัฒนาตนเอง ครอบคลุม ชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
- 3) ได้พบปะ เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน
- 4) มีแหล่งเรียนรู้และรับการถ่ายทอดวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 5) ได้แนวทาง วิธีคิด และนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ
- 6) เกิดเครือข่ายการทำงานภายในชุมชน และกับภาคี การพัฒนาภาครัฐ และเอกชน
- 7) มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับประชาชนที่สนใจ สามารถสืบค้นข้อมูลได้ตลอดเวลา

พัฒนากรมีบทบาทในการส่งเสริมศูนย์เรียนรู้ชุมชนอย่างไร?

- 1) พัฒนาการเป็นนักจัดการความรู้ ในการส่งเสริมกระบวนการ เรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ชัดเจนเป็นรูปธรรม
- 2) ประชาสัมพันธ์และจัดเวทีประชาคม ให้ความรู้ แนวคิด หลักการแก่แกนนำ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป เพื่อกระตุ้นให้ ชุมชนเกิดความสนใจ และเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ชุมชน
- 3) สนับสนุนการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้ร่วมกันตรวจสอบ และเรียนรู้ข้อมูลชุมชน จุด/แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน
- 4) ศึกษาการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้เข้าใจอย่างละเอียด เพื่อร่วมกับชุมชน กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการขับเคลื่อน ศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 5) ค้นหาแกนนำเพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ ชุมชนและจัดการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ ดำเนินงานแก่แกนนำ
- 6) เป็นที่ปรึกษาในการทำความเข้าใจ การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ให้ความรู้เรื่องแนวทางดำเนินงาน การบริหาร ศูนย์ และการวางแผน
- 7) ประสานเจ้าหน้าที่ภาคีการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อหาแนวทาง สนับสนุนการดำเนินงาน และปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสนับสนุน
- 8) เขียนรายงานการพัฒนาหมู่บ้าน เสนอทิศทางการพัฒนา หมู่บ้าน และนำผลเสนอต่อผู้บังคับบัญชา

9) ร่วมจัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จปฐ. กชช.2 ค และข้อมูลอื่นๆของชุมชน การคัดเลือกคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ และทำความเข้าใจแนวทางดำเนินงาน

10) สนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชาคมของผู้นำชุมชน กลุ่ม เครือข่ายและประชาชน อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 เดือน/ครั้ง

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสนับสนุนแผนชุมชนอย่างไร?

1) ขับเคลื่อนแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสนับสนุนบทบาทของทีมงานแผนชุมชน

2) สนับสนุนข้อมูลที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ความรู้ในการประกอบอาชีพต่างๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

3) เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจัดทำแผนชุมชน

4) เป็นเวที/สถานที่จัดกิจกรรมตามแผนชุมชน และติดตามผลการดำเนินงาน

5) เป็นเวทีบูรณาการการสนับสนุน การจัดทำแผนชุมชนและดำเนินกิจกรรมตามแผนของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนกับกลยุทธ์ 4 พ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร?

เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีแนวทางส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่แท้จริง

สามารถดึงจุดความสนใจให้ประชาชนเข้าไปใช้บริการเกิดประโยชน์ ต่อชุมชนได้อย่างจริงจัง ชัดเจน เป็นรูปธรรม และจะทำให้พัฒนาไปสู่ การเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่สมบูรณ์แบบ (เชิงธุรกิจ) ได้ โดยใช้ กลยุทธ์ 4 พ ดังนี้

พ ที่ 1 การพัฒนาคน (People)

ด้วยกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และเข้ามามีส่วนร่วม ในการคิด ตัดสินใจ ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยการใช้ กระบวนการแผนชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นการ**พัฒนาศักยภาพ ทรัพยากรมนุษย์**ในหลายรูปแบบ ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพผู้นำ ชุมชนและประชาชนในชุมชนที่มาเป็นคณะทำงานให้เรียนรู้วิธีการ จัดการความรู้ในชุมชน การนำเสนอหรือสื่อสารความรู้ของชุมชน ไปสู่คนในและคนนอกชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ โดยผ่านการลงมือ ปฏิบัติจริง (action learning) ในระหว่างการจัดการความรู้ คณะทำงานฯ จะได้รับการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชน อันจะทำให้ คณะทำงานฯมีความผูกพันซบซึ้งกับชุมชนของตน ผลงานที่ดำเนินการ เสร็จแล้ว ก็ส่งผลกระทบต่อพัฒนาศักยภาพของผู้ที่มาเรียนรู้ เพราะจะเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน

พ ที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ (Place)

ด้วยการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างความตระหนักให้ประชาชน รักและหวงแหนชุมชนของตน ต้องสร้างให้หมู่บ้านและชุมชน เป็น ชุมชนที่มีจิตวิญญาณ มีพลัง มีความอบอุ่น น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี มีความปลอดภัยในทุกด้าน

แม้ว่าการดำเนินการศูนย์เรียนรู้ชุมชน อาจทำได้ทั้งในหมู่บ้าน และบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แต่ก็ยังคงใช้ **กลยุทธ์ Place** สนับสนุน กล่าวคือ เป็นการดำเนินงานโดยเอา**ชุมชนเป็นที่ตั้ง** ดำเนินการโดย ชุมชน ด้วยพลังของชุมชน แสดงให้เห็นภาพรวมของชุมชน และเป็น สมบัติของชุมชน สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาได้โดยชุมชน

พ ที่ 3 การพัฒนาแหล่งรายได้ของชุมชน (Product)

สนับสนุนให้ชุมชนได้มองเห็นศักยภาพ หรือความเก่ง ความ โดดเด่นที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอด เพื่อเพิ่มมูลค่า หรือสามารถ ก่อให้เกิดรายได้ แก่ประชาชนและชุมชนได้

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นการค้นหา**ภูมิปัญญา เอกลักษณ์ของชุมชน** อันเป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนด **market position** (จุดขาย) ของชุมชน นอกจากนี้ศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีรูปแบบที่หลากหลาย มีลักษณะเฉพาะเป็นของชุมชน เท่ากับเป็น การสร้าง **Product** (ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และเนื้อหาความรู้) ที่เป็นแบบ ฉบับของชุมชนเอง อีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นประจักษ์ถึง **“ตัวตน”**

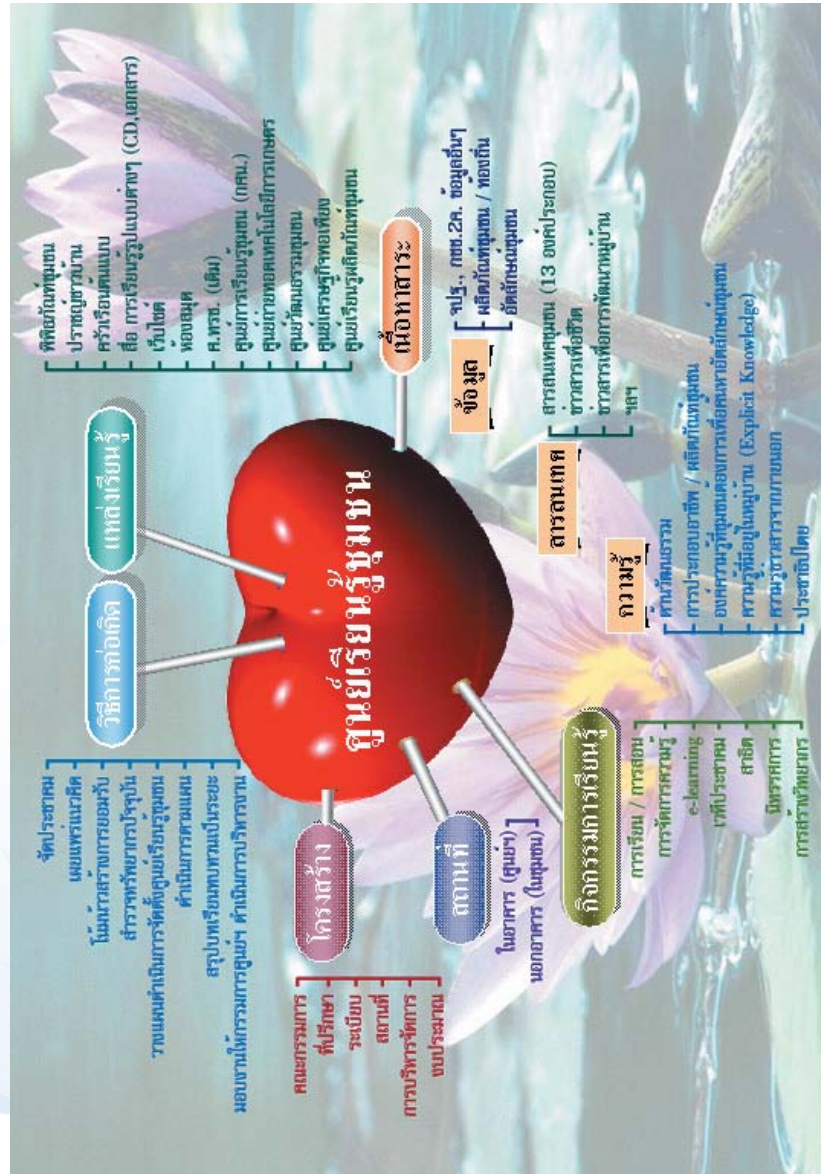
ของชุมชนนั้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมอีกด้วย และพัฒนาตัวตนของชุมชน ดังกล่าวให้เป็นแหล่งสร้างรายได้ เพิ่มพูนรายได้แก่ประชาชนของ ชุมชนอย่างยั่งยืนสืบไป

พ ที่ 4 การพัฒนาแผนชุมชน (Planning)

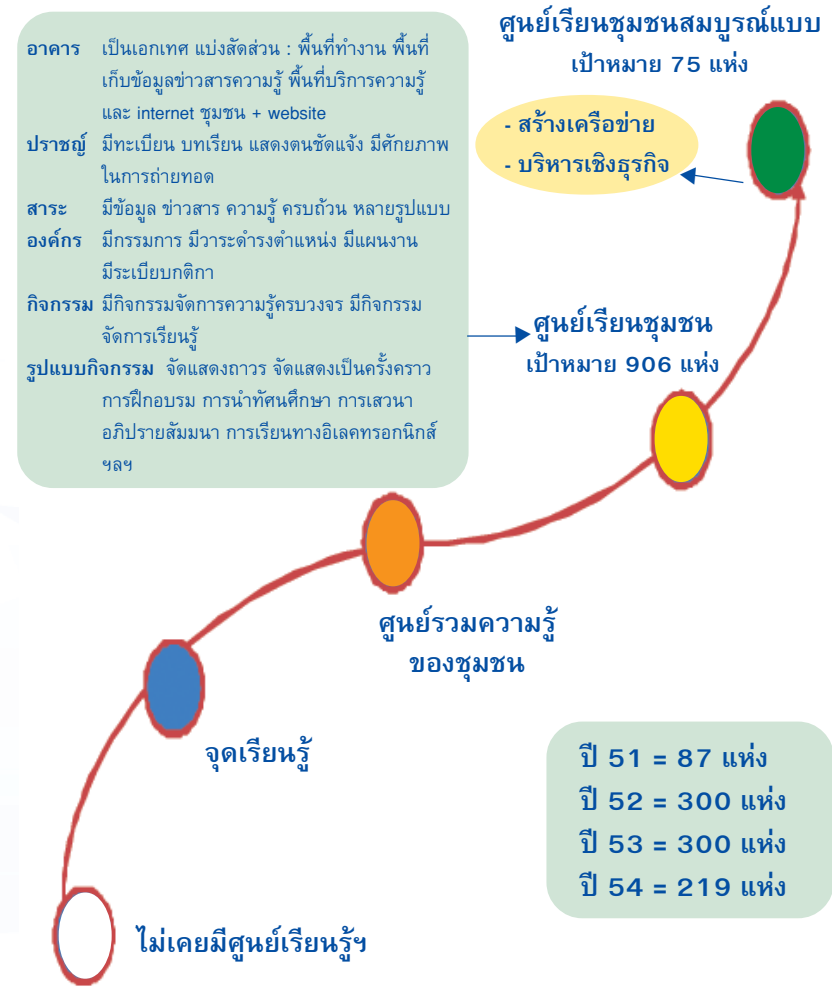
วางระบบการทำงานให้**เชื่อมโยงและบูรณาการอย่างแท้จริง** โดยใช้แผนชุมชน และจะต้องมีการประสานแผนและนโยบายทุกระดับ

การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน สนับสนุนกลยุทธ์ การจัดทำ แผนชุมชนในช่วงก่อนดำเนินการ โดยคณะทำงานฯ ร่วมกันวางแผน ปฏิบัติการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนตั้งแต่เริ่มดำเนินการ และส่งเสริมให้ คณะทำงานฯ ใช้แผนชุมชน เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ศูนย์ฯ ให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ เมื่อมีศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกิดขึ้น ก็ใช้ศูนย์ฯ ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาแผนของชุมชนได้ อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

กระบวนการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้

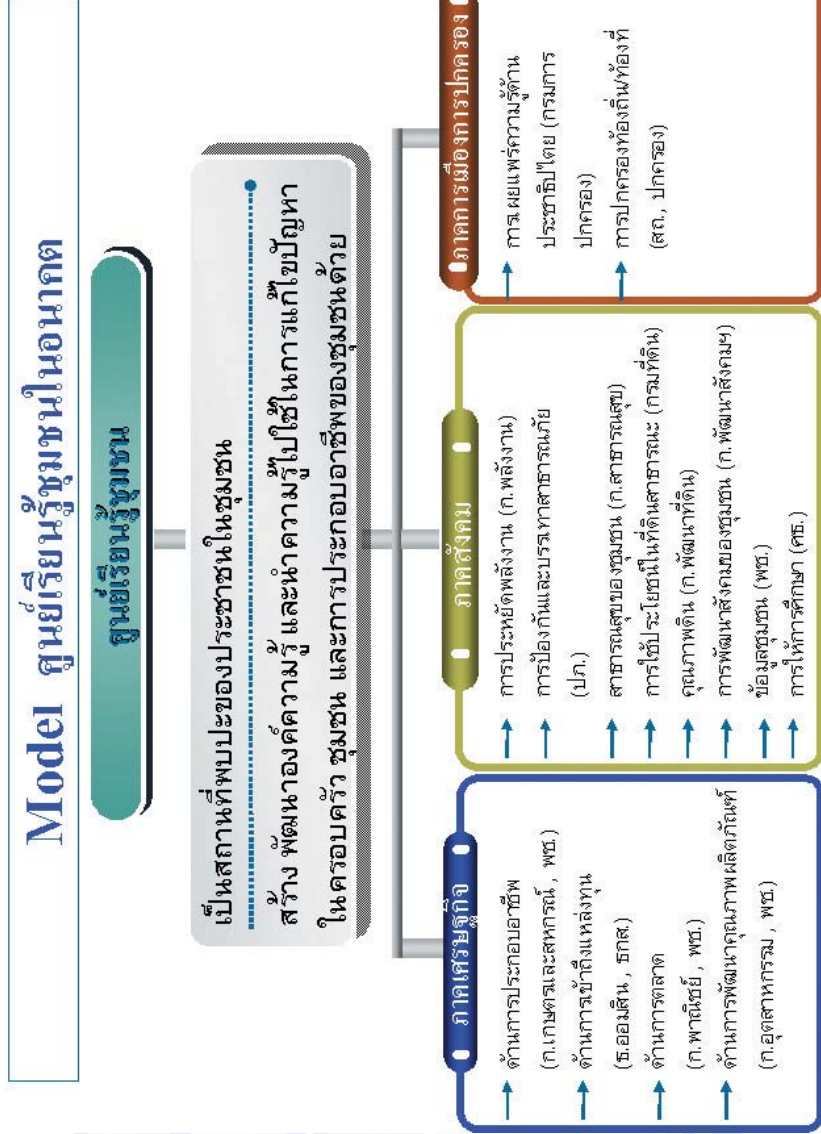
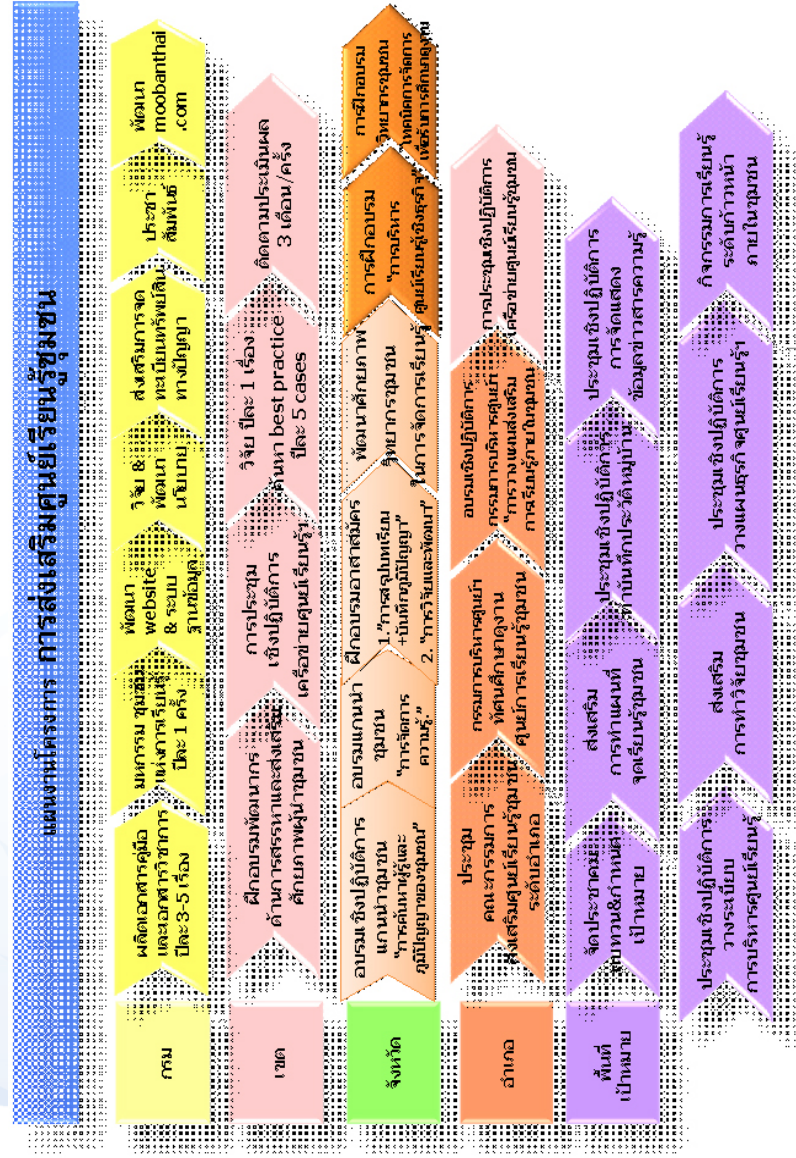

แผนภูมิ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบ

ทำเป็นใบแทรก A4

แผนภูมิ บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน

ทำเป็นใบแทรก A4

บรรณานุกรม

การจัดทำแผนแม่บทชุมชน : [http://mylesson.swu.ac.th/so311/lesson 6/lesson6 03.htm](http://mylesson.swu.ac.th/so311/lesson%206/lesson6%2003.htm),2551

ท้องถิ่นได้แต่งตั้งสภาประชาชนลดปมขัดแย้งชุมชน : [http://www.sapa100koh.com/indec.php?file=webboard&obj=forum \(331\)](http://www.sapa100koh.com/indec.php?file=webboard&obj=forum(331)),2551

ประไพ ศิวะลีวิสาศ. **การพัฒนาารูปแบบการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี บัณฑิต,คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2540.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.

ศูนย์ OTOP ฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี : [http://203.151.46.10/anda/Krabi/rela/Question.asp? CAT=eco&id=3130&ggsq](http://203.151.46.10/anda/Krabi/rela/Question.asp?CAT=eco&id=3130&ggsq), 2551

สรุปแผนแม่บทชุมชนตำบลเขาคราม อำเภอเมืองฯ จังหวัดกระบี่ : http://www.ru.ac.th/tambon/Kaopanom/end_kaokram.htm, 2551

สุชาติ จักรพิสุทธิ์ และคณะ. **การศึกษาทางเลือก : โลกแห่งการเรียนรู้ นอกโรงเรียน. 2548**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO), Learning : The Treasure Within. Retrieved from http://www.unesco.org/delors/delors_e.pdf

ภาคผนวก

ความคิดของอริบตีเกี่ยวกับ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. การใช้กลยุทธ์ 4P ในการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชุมชน ประกอบด้วย

● **พัฒนาคน (people)**

ด้วยกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้คนในชุมชน แก้ไขปัญหาของชุมชน โดยกระบวนการแผนชุมชน และศูนย์เรียนรู้ชุมชน

● **พัฒนาพื้นที่ (place)**

ด้วยการส่งเสริม สนับสนุนและสร้างความตระหนักให้รักและหวงแหนชุมชนของตน ให้หมู่บ้านเป็นชุมชน น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี มีความปลอดภัย

● **พัฒนาแหล่งรายได้ของชุมชน (product)**

สนับสนุนให้ชุมชน เห็นศักยภาพและความโดดเด่น ของตนเองนำมาต่อยอดและพัฒนาเพิ่มมูลค่า คุณค่า ก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชน และชุมชนได้

● **พัฒนาแผนชุมชน (planning)**

วางระบบการทำงานให้เชื่อมโยงและบูรณาการโดยใช้แผนชุมชนที่ต้องประสานในทุกกระดับ

2. “การขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชุมชน” หัวใจสำคัญ คือ “กระบวนการแผนชุมชน และศูนย์เรียนรู้ชุมชน”

3. “จุดเน้นของกระบวนการแผนชุมชน คือ ทำอย่างไรจะทำให้ชุมชนรู้ปัญหาของตนเอง”

4. “กระบวนการคิดของชุมชน ที่จะให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนต้องคิดบนฐานทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชน”

5. “การสร้างมูลค่าเพิ่มจากตัวผลิตภัณฑ์ชุมชน การหานวัตกรรมจากตัวสินค้าชุมชน เป็นสิ่งที่พัฒนากรต้องดำเนินการ”

6. “งานพัฒนาชุมชน เปรียบเสมือนเกลียวเชือกที่ต้องนำมาร้อยเรียงกันในทีมงาน เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง”

7. “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ต้องบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานอื่น และภาคีการพัฒนา เพื่อหารูปแบบและทำให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นรูปธรรมให้ได้”

8. “พัฒนาการจังหวัด ต้องคิดอย่างนักกลยุทธ์ นักยุทธศาสตร์ ไม่ใช่คิดแค่งานประจำ”

9. “พัฒนาการจังหวัดต้องเป็นนักบริหารจัดการ ที่บริหารภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดได้”

10. “งานพัฒนาชุมชน เป็นงานที่ต้องการคนที่มีอุดมการณ์ เสียสละ และจริงใจ”

11. “หากเราสร้างกลุ่ม/องค์กรชุมชน ให้เข้มแข็ง เราสามารถเปลี่ยนการเมืองได้”

12. “ทำอะไร จะต่อยอดหมู่บ้าน OVC ได้ เพราะกลยุทธ์ การพัฒนาหมู่บ้าน OVC คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”

ตัวอย่าง ศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

บ้านยางทอง หมู่ที่ 8 ตำบลบางเจ้าฉ่า
อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

สภาพภูมิศาสตร์

บ้านยางทอง เป็นพื้นที่ราบ
ริมฝั่งด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำ
น้อย มีน้ำไหลผ่านตลอดปี มีคลอง
ชลประทาน ทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์
ประชาชนส่วนใหญ่จึงทำการเกษตร
ทำนา ทำสวนผลไม้

ข้อมูลทั่วไป

บ้านยางทอง ตำบลบางเจ้าฉ่ามี 137 ครัวเรือนประชาชน
ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ยึดมั่นในประเพณี วัฒนธรรม แบบไทย
ภาคกลาง ได้แก่ วิถีชีวิตแบบโบราณ ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง
และทำขนมจิ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง เทศมหาชาติ เพลงพื้นบ้าน
เป็นต้น

อาชีพหลัก ของราษฎร คือ เกษตรกรรม และจักสาน ไม้ไผ่ มี
กลุ่มเศรษฐกิจและการบริการ **กลุ่มอาชีพ** ได้แก่ กลุ่ม จักสานไม้ไผ่และ

กลุ่มเครือข่าย กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตเกษตรและอาหาร กลุ่ม
ทำสวนผลไม้ ร้านค้าชุมชน ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสาน กลุ่มทำ
อิฐบล็อก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต อุตสาหกรรมท่องเที่ยวชนบท และ
กลุ่มบริการ ได้แก่ กลุ่มบริการรถอีแต่น ครัวชุมชน อาสาสมัครพาชม
หมู่บ้าน บ้านพัก (Home Stay) กลุ่มวิทยุชุมชน และกลุ่มสมุนไพรร
หนองแผนไทย

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบาง
เจ้าฉ่า ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน
ยางทอง หมู่ที่ 8 ตำบลบางเจ้าฉ่า
อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง มี
กลุ่มอาคารในบริเวณเดียวกัน 3 หลัง
ได้แก่ อาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชน อาคาร
ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ (OTOP)
ของจังหวัดอ่างทอง และอาคาร
ศูนย์อุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว

การก่อเกิด

กลุ่มหัตถกรรมจักสานได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.
2515 เพื่อผลิตเครื่องจักสานจากไม้ไผ่สีสุก ในช่วงที่ว่างจากการทำนา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539-2540 ช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ ชาวบ้านตำบล บางเจ้าฉ่า ก็ประสบปัญหาถูกเอารถ เเอาเปรียบ จึงเกิดแนวคิดรวมกันขาย โดยนำศูนย์ฝึกออาชีพที่กรมการพัฒนา ชุมชนสนับสนุนงบประมาณก่อสร้าง มาแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก ใช้เป็นศูนย์สาธิต การจำหน่าย ส่งเสริมการขาย แต่ เนื่องจากมีลูกค้าน้อย ไปไม่รอด จึงใช้ วิธีกระตุ้นให้คนสนใจเข้ามาเรียนรู้ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ในหมู่บ้าน เกิดเป็น ศูนย์การตลาด คนที่เข้ามาเรียน ก็จะเป็นลูกค้าซื้อสินค้าด้วย

ส่วนที่สอง เป็นส่วนที่เดิมใช้เป็นเวทีการแสดง ได้นำส่วนนี้ มาจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ไม้ไผ่ และวิถีชีวิตชุมชน

ในปี พ.ศ. 2542 อาคารที่ใช้อยู่ทรุดโทรม ปลูกทำลาย กองทุน เพื่อสังคม (SIF) จึงสนับสนุนเงิน 300,000 บาท เพื่อซ่อมอาคาร พัฒนาผลิตภัณฑ์และฝึกอบรมเรื่องการรวมกลุ่ม การเรียนรู้และ พาทัศนศึกษา

ปี 2543-2544 สำนักงาน วัฒนธรรมแห่งชาติ ได้เข้ามาต่อยอด ดำเนินงานหมู่บ้านวัฒนธรรมไทย สู้ภัยเศรษฐกิจ โดยใช้ฉางข้าวของ

ตำบล พัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์ และย้ายจากอาคาร ศูนย์ฝึกออาชีพเดิม มี การจัดระบบความรู้ ภูมิปัญญา แผ่นภาพ (BOARDS) ข้อมูล ความรู้ ต่างๆ

ปี 2545-2546 สำนักงานเกษตรได้เข้ามาต่อยอด ให้ งบประมาณก่อสร้างเชื่อมอาคาร 2 หลัง พัฒนาภูมิทัศน์ ส่งเสริม การท่องเที่ยว พิมพ์เอกสาร แผ่นพับและจัดหาอุปกรณ์ภายในศูนย์

ปี 2547-2548 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ OTOP จัดหาอุปกรณ์เครื่องเสียง ขยายห้องจัดแสดงวิถีชีวิต พิมพ์ เอกสารต่างๆ ส่งเสริมด้านการเรียนรู้และฝึกอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน

1. เชื่อมประสานกลุ่ม องค์กรในตำบล
2. ระดมพลังความคิด กลุ่ม องค์กร กำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์ฯ ร่วมกัน
3. ระดมทุนและทรัพยากร ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมในวงกว้าง
4. ยอมรับกติกาที่ร่วมกันคิดไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน
5. ศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม องค์กร เพื่อร่วมกันจำหน่าย เพื่อให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสังคมร่วมกัน

โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่า

1. มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งมีกำหนด สุนทรินทร์ นิลเลิศ เป็นประธาน ตั้งแต่ปี 2537
 2. การบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชนยึดแนวทางสร้างกระบวนการ เชื่อมโยงและสร้างความเข้าใจในกลุ่ม องค์กรสมาชิก เครือข่าย ชาวบ้านในตำบล โดยแบ่งคณะกรรมการบริหารศูนย์ เป็น 2 ระดับ ได้แก่
 - **ระดับเครือข่ายตำบล** มีตัวแทนจากกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในตำบลร่วมเป็นกรรมการ
 - **ระดับกิจกรรม** กลุ่มกิจกรรม จะดำเนินกิจกรรมตามความ รับผิดชอบเฉพาะกลุ่มของตนเอง และส่งผู้แทนร่วมเป็นคณะกรรมการ บริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน ซึ่งกรรมการชุดแรกที่เริ่มตั้งศูนย์เป็น กรรมการกลุ่มจักสาน มีนางเรณู ทองงาม เป็นประธาน ปัจจุบันได้มีการ แยกเป็น 5 กลุ่มตามจำนวนดาวที่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง มาตรฐานดาว จึงมีกรรมการกิจกรรม 5 คณะ นอกจากนี้ มีกรรมการ กลุ่มแปรรูปอาหาร กรรมการกลุ่มสวัสดิการการออมและร้านค้า
- การคัดเลือกคณะกรรมการ** มีการคัดเลือกกรรมการ จากตัวแทนกลุ่ม องค์กร สมาชิก เข้ามาร่วมดำเนินการ และมีการแบ่ง หน้าที่ชัดเจนเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายการขาย ฝ่ายการตลาด ผู้จัดการอาคาร ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายบริการ และฝ่ายกิจกรรมต่างๆ

วาระการดำรงตำแหน่งของกรรมการ ไม่กำหนด จะเปลี่ยนตัวกรรมการก็ต่อเมื่อมีความจำเป็น หรือกรรมการ ขอลาออก เนื่องจากมีภารกิจอื่น เป็นต้น

ระเบียบ กติกา มีการออกระเบียบรวม 12 ข้อ มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การทำงานร่วมกัน การร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การเสนอความคิด การร่วมกันซื้อวัสดุ อุปกรณ์การผลิต และร่วมกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม องค์กรในชุมชน เป็นต้น

ที่ปรึกษา ในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน ตำบล บางเจ้าฉ่า ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ประกอบด้วยพัฒนาชุมชน อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เกษตร กศน. ภาคเอกชน ได้แก่ กลุ่มธุรกิจ ชมรมการท่องเที่ยว ฯลฯ

ผู้สนับสนุน ได้แก่ กรมการพัฒนาชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด กรมส่งเสริมการเกษตร กองทุนเพื่อสังคม (SIF), JABIC กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โครงการมิยาซาวา พอช.

การจัดการความรู้ มีการสืบค้นข้อมูล ประวัติหมู่บ้าน อัตลักษณ์ของตำบล คือ อาชีพการจักสานไม้ไผ่

การบันทึก ภูมิปัญญาจักสาน วิธีการผลิต ทุกขั้นตอนโดยละเอียด เช่น การคัดเลือกวัสดุ (ไม้ไผ่) และเตรียมวัสดุ การจักตอก วิธีสาน ลวดลาย การรมควัน การถักและพัน การตกแต่งด้วยหวาย การทาน้ำมัน ชัด เคลือบเงา รวมทั้งบันทึกลายจักสานแบบต่างๆ

การบันทึกความรู้ มีชุดความรู้แผนชุมชน ทำเป็นเอกสาร แผ่นพับ จัดบอร์ดนิทรรศการ Website อាំเภอ วิดีทัศน์ เทปเสียงเพลง กล่อมเด็ก เพลงรับขวัญ

ข้อมูล ได้แก่ แฟ้มข้อมูล จปฐ. กชช.2ค และข้อมูลสารสนเทศ 13 ด้าน เอกสารแผนชุมชน การถอดบทเรียนความรู้ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บอร์ดเกี่ยวกับอาชีพ เศรษฐกิจพอเพียง ลานวัฒนธรรม และแผนที่แหล่งเรียนรู้ของชุมชน

กิจกรรมในศูนย์ ประกอบด้วย

- พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้ไม้ไผ่ เพื่อเป็นการศึกษาและอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- เป็นศูนย์รวมผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่
- เป็นศูนย์กลางชุมชน หมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก JABIC ประเทศญี่ปุ่น
- เป็นศูนย์แสดงวิถีชีวิตของชุมชน
- มีเวทีการแสดงต่างๆ การละเล่น ดนตรีปี่พาทย์ กลองยาว เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

แหล่งเรียนรู้ ได้แก่

- พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้ไม้ไผ่จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- กลุ่มผลิตเครื่องจักสานเป็นของใช้ และของฝาก
- ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องใช้จักสาน
- และกระบุงยักษ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก สานด้วยไม้ไผ่ผสมผสาน กับปูนซีเมนต์

ทักษะฝีมือ แรงงาน

ประชาชนส่วนใหญ่มีความสามารถในการจักสานไม้ไผ่ ช่างก่อสร้าง ช่างประดิษฐ์บ้านทรงไทยจำลอง

แหล่งท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเยี่ยมชมหมู่บ้านเชิงเกษตร ชมหมู่บ้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ หมู่บ้าน OTOP ต้นแบบวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวพักรแรม 7 หลัง พร้อมบริการอาหาร

จุดขาย

1. จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านยางทอง ได้แก่
 - พิพิธภัณฑ์เครื่องใช้ไม้ไผ่
 - สิ่งแวดล้อมที่ร่มรื่น สวยงาม เต็มไปด้วยสวนผลไม้ เช่น กระท้อนหวาน มะปราง มะยงชิด มะม่วง
 - หมู่บ้านหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่
 - วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง
 - ผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่น

2. องค์ความรู้ การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ที่เป็นระบบ กระจายอำนาจ ประชาธิปไตย และโปร่งใส
3. วิทยากร ที่มีความสามารถในการให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชม ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และ เดินทางไปที่พื้นที่ของผู้เรียนรู้ ตามที่ได้รับเชิญ

คณะผู้จัดทำ

... ที่ปรึกษา ...

นายปรีชา	บุตรศรี	อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
นายสุชาติ	สุวรรณ	รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน
นายสมชาย	วิทย์ดำรงค์	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพชุมชน
นางสาวชนิษฐา	กาญจนรังษิณนท์	รทท. นักวิชาการพัฒนาชุมชน 9 ชช.

... ผู้เขียน/เรียบเรียง ...

นางสาวชนิษฐา	กาญจนรังษิณนท์	รทท. นักวิชาการพัฒนาชุมชน 9 ชช.
นายทวีป	บุตรโพธิ์	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริม เทคโนโลยีการเรียนรู้ของชุมชน
นางสุพรรณิณี	พักสอน	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8 ว
นางสาวธนพร	คล้ายกัน	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 7 ว
นางจุฑามาศ	ศรีโมรา	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 6 ว

... ออกแบบปก/รูปเล่ม ...

นายปรีภพ	สมจันทร์	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 4
----------	----------	------------------------